

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอนะ

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการเรียนการสอนที่เน้นสถานการณ์จริง กับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาความสามารถในการคิดวิจารณ์ ด้านการสรุปความ การตระหนักในข้อตกลงเบื้องต้น การอนุมาน การตีความ และการประเมินข้อโต้แย้งของนักศึกษาพยาบาล
2. ศึกษาความสัมพันธ์ของสภาพการเรียนการสอนที่เน้นสถานการณ์จริง ด้านกิจกรรมการสอน กิจกรรมการเรียน และกิจกรรมนักศึกษา กับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลจากสถาบันการศึกษาภาคีรัฐบาลทั่วประเทศ ชั้นปีที่ 1, 2, 3 และ 4 จำนวน 400 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวน 2 ชุด คือ แบบสอบถามสภาพการเรียนการสอน และแบบทดสอบความสามารถในการคิดวิจารณ์ โดยแบบสอบถามสภาพการเรียนการสอนนั้น ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจากการศึกษาเอกสารตำรา แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ ข้อมูลทั่วไป แบบสอบถามกิจกรรมการสอน จำนวน 33 ข้อ แบบสอบถามกิจกรรมการเรียน จำนวน 9 ข้อ และแบบสอบถามกิจกรรมนักศึกษา จำนวน 8 ข้อ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 4 อันดับ ได้ตรวจสอบคุณภาพโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา แล้วนำไปทดสอบความเที่ยงกับนักศึกษาพยาบาลจำนวน 40 คน ที่มีคุณสมบัติเหมือนกลุ่มตัวอย่าง นำคะแนนที่ได้มาคำนวณหาค่าความเที่ยงโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของ ครอนบาช (Cronbach's coefficient alpha) ได้ค่าความเที่ยงของแบบสอบถามสภาพการเรียนการสอน .85

ส่วนแบบทดสอบความสามารถในการคิดวิจารณ์ ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้แนวคิดของ Watson และ Glaser เป็นหลัก แบ่งเป็น 5 ตอน คือ การอนุมาน การยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น การนิรนัย การตีความ และการประเมินข้อโต้แย้ง ในการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยประชุมร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ 1 ท่าน อาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและโครงสร้างเนื้อหาของแบบทดสอบ แล้วสร้างเป็นข้อคำถามขึ้นด้านละ 30 ข้อ รวม 150 ข้อ แบบทดสอบมีลักษณะเป็นสถานการณ์ตามด้วยข้อคำถาม ให้เลือกตอบ 5 ตัวเลือก และ 2 ตัวเลือก

นำไปตรวจสอบคุณภาพโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา แล้วนำไปทดสอบความเที่ยงพร้อมทั้งหาเวลาในการทำแบบทดสอบกับนักศึกษาพยาบาลจำนวน 40 คน ที่มีคุณสมบัติเหมือนกลุ่มตัวอย่าง นำคะแนนที่ได้มาคำนวณหาค่าความเที่ยงโดยใช้สูตร คูเดอร์ - ริชาร์ดสัน (Kuder - Richardson) หรือ KR - 20 ได้ค่าความเที่ยง .70 นำค่า Item test correlation มาพิจารณาตัดข้อคำถามที่มีค่าความสัมพันธ์รายข้อต่ำกว่า 0.80 ข้อ นำไปคำนวณค่าความเที่ยงใหม่ได้เท่ากับ .88 หลังจากนั้นนำแบบทดสอบฉบับจริงไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิอาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ซึ่งสร้างเครื่องมือร่วมกับผู้วิจัย ประเมินระดับการวัดความสามารถในการคิดวิจารณ์ของข้อคำถามแต่ละข้อ และนำผลที่ได้มานับคะแนนและคำนวณค่าเฉลี่ย ได้เป็นเกณฑ์แบ่งระดับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของแบบทดสอบชุดนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำเครื่องมือวิจัยไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ในสถาบันการศึกษาที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนสถาบันที่อยู่ต่างจังหวัด ผู้วิจัยประสานขอความร่วมมือจากอาจารย์ในสถาบันนั้นๆ และส่งเครื่องมือวิจัยไปทางไปรษณีย์ให้เก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางที่ให้ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมีความสมบูรณ์และสามารถนำมาวิเคราะห์ได้จำนวน 390 ชุด คิดเป็นร้อยละ 97.50 ใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล 8 สัปดาห์

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS ทำการวิเคราะห์ความสามารถในการคิดวิจารณ์ โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิจารณ์จำแนกตามชั้นปี ภูมิภาค ภาควิชา การศึกษาของบิดา-มารดา บุคคลที่นักศึกษาหุดคุณแปลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากที่สุด และระดับการศึกษาของบุคคลที่นักศึกษาหุดคุณแปลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่สุด โดยการทดสอบ t-test และวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one way-ANOVA) แล้วทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe' method) และหาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการเรียนการสอนกับความสามารถในการคิดวิจารณ์ โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ เพียร์สัน (Pearson product moment coefficient)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาความสามารถในการคิดวิจารณ์ ด้านการสรุปความ การตระหนักในข้อตกลงเบื้องต้น การนิรนัย การตีความ และการประเมินข้อโต้แย้ง ของนักศึกษาพยาบาล ผลการวิจัยเป็นดังนี้

1. นักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่มีความสามารถในการคิดวิจารณ์ด้านการอนุมาน การยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น การตีความ การประเมินข้อโต้แย้ง และโดยรวมในระดับกลาง ส่วนด้านนิรนัย นักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่มีความสามารถอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยรายด้านพบว่า คะแนนเฉลี่ยของความสามารถในการคิดวิจารณ์ด้านการประเมินข้อโต้แย้งมีค่าสูงสุดเท่ากับ 13.82 ส่วนด้านการนิรนัย การตีความ การยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น และการอนุมาน มีคะแนนเฉลี่ยรองลงมา เท่ากับ 12.44, 9.38, 9.28 และ 8.84 ตามลำดับ

2. นักศึกษาพยาบาลที่มีระดับชั้นปีต่างกันมีความสามารถในการคิดวิจารณ์ ด้านการยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น และความสามารถในการคิดวิจารณ์โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการคิดวิจารณ์ระหว่างคู่ตามวิธีของ เชฟเฟ (Scheffe' method) พบว่า นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 มีความสามารถในการคิดวิจารณ์ด้านการยอมรับข้อตกลงเบื้องต้นและโดยรวมต่ำกว่า นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. นักศึกษาพยาบาลที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีความสามารถในการคิดวิจารณ์ด้านการนิรนัย การประเมินข้อโต้แย้ง และโดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการคิดวิจารณ์ทั้งด้านการนิรนัย การประเมินข้อโต้แย้งและโดยรวม พบว่านักศึกษาพยาบาลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่านักศึกษาพยาบาลที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด

4. นักศึกษาพยาบาลที่บิดา-มารดามีระดับการศึกษาต่างกัน มีความสามารถในการคิดวิจารณ์ทั้งรายด้านและโดยรวมไม่แตกต่างกัน

5. นักศึกษาพยาบาลที่มีบุคคลที่นักศึกษาใช้เวลาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากที่สุดต่างกัน มีความสามารถในการคิดวิจารณ์ทั้งรายด้านและโดยรวมไม่แตกต่างกัน

6. นักศึกษาพยาบาลที่มีบุคคลที่นักศึกษาใช้เวลาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากที่สุดซึ่งมีระดับการศึกษาต่างกัน มีความสามารถในการคิดวิจารณ์ทั้งรายด้านและโดยรวมไม่แตกต่างกัน

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนที่เน้นสถานการณ์จริง กับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล ผลการวิจัยเป็นดังนี้

1. สภาพการเรียนการสอนที่เน้นสถานการณ์จริงด้านกิจกรรมการสอนไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 ที่ว่า "กิจกรรมการสอนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล"

เมื่อพิจารณาารายเรื่องของกิจกรรมการสอน พบว่าการประเมินผลการเรียนมีความสัมพันธ์ทางลบในระดับต่ำกับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนเรื่องวิธีการสอน การใช้คำถาม และการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล

2. สภาพการเรียนการสอนที่เน้นสถานการณ์จริง ด้านกิจกรรมการเรียน ไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 ที่ว่า "กิจกรรมการเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล"

3. สภาพการเรียนการสอนที่เน้นสถานการณ์จริงด้านกิจกรรมนักศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 3 ที่ว่า "กิจกรรมนักศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล"

การอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถอภิปรายผลในประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล

นักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่มีความสามารถในการคิดวิจารณ์ด้านการอนุมาณ การยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น การตีความ การประเมินข้อโต้แย้ง และโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ศศิธร จิตตพุกขี (2539) ที่พบว่านักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2, 3 และ 4 มีความสามารถในการคิดวิจารณ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางและสอดคล้องกับการศึกษาของ อรพรรณ ลือบุญวิชัย (2538 ข) ที่ศึกษาเกี่ยวกับแบบการสอนที่พัฒนาการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล พบว่า นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยของความสามารถในการคิดวิจารณ์อยู่ในเกณฑ์ปานกลางเช่นเดียวกัน ส่วนความสามารถในการคิดวิจารณ์ด้านการนิรนัย พบว่านักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่มีคะแนนอยู่ในระดับสูง อาจอธิบายได้ว่า การนิรนัยเป็นลักษณะการคิดที่ใช้กันบ่อยในชีวิตประจำวัน จึงทำให้ได้ฝึกฝนและพัฒนาการคิดด้านนิรนัยอยู่เสมอ นักศึกษาส่วนใหญ่จึงมีคะแนนอยู่ในระดับสูง

การที่นักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่มีความสามารถย่อยของการคิดวิจารณ์เกือบทุกด้าน และโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางนั้น อาจเป็นเพราะสภาพการเรียนการสอนภายในสถาบันยังช่วยส่งเสริมความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาอยู่ จะเห็นว่าคะแนนเฉลี่ยทั้งรายด้านและรายเรื่องของสภาพการเรียนการสอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทั้งหมด

ในวิชาชีพการพยาบาลนั้น พยาบาลจำเป็นต้องมีความสามารถในการคิดวิจารณ์จากระดับสูง โดยเหตุที่ว่างานด้านการพยาบาลเป็นงานที่ปฏิบัติโดยตรงต่อมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจ มีอารมณ์ มีความรู้สึกเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะผู้ที่มีปัญหาด้านสุขภาพทั้งกายและจิต การที่พยาบาลจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ในวิชาชีพได้อย่างมีคุณภาพนั้น พยาบาลต้องใช้สติปัญญาในการคิดพิจารณาไตร่ตรองถึงเหตุและผล ใช้การวิเคราะห์และตัดสินใจสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม นั่นคือต้องใช้ความคิดวิจารณ์ (อพรพรณ ลือบุญวัชชัย, 2538 ก) การที่นักศึกษาพยาบาลมีความสามารถย่อยของการคิดวิจารณ์ 4 ด้าน คือ การอนุมาน การยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น การตีความ และการประเมินข้อโต้แย้ง อยู่เพียงระดับปานกลาง และมีความสามารถในการนิรนัยอยู่ในระดับสูงเพียงด้านเดียวนั้น ไม่เพียงพอแก่การปฏิบัติการพยาบาลที่มีคุณภาพ อาจารย์และผู้บริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลจึงควรวางวิธีการหรือรูปแบบทางการเรียนการสอนหรือกิจกรรมที่จะช่วยเพิ่มความสามารถย่อยของการคิดวิจารณ์ทั้ง 4 ด้านนั้นให้สูงขึ้น

เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยรายด้านพบว่า นักศึกษาพยาบาลมีความสามารถในการคิดวิจารณ์ด้านการอนุมานต่ำกว่าด้านอื่น ๆ ($\bar{x} = 8.84$) ซึ่งอธิบายได้ว่า การอนุมานเป็นการพิจารณาความเป็นไปได้ของข้อสรุปจากสถานการณ์ที่กำหนดให้ และอาศัยความรู้ที่ทั่วไปร่วมด้วย ซึ่งการพิจารณาดังกล่าวต้องใช้ความละเอียด รอบคอบ และใคร่ครวญ เนื่องจากต้องนำความรู้ที่ทั่วไปที่นอกเหนือจากสถานการณ์ที่กำหนดให้มาร่วมตัดสินใจความเป็นไปได้ของข้อสรุป จึงต้องใช้มุมมองกว้างและพิจารณาหลายแง่มุมเพื่อที่จะสะท้อนความสามารถในการอนุมานได้อย่างถูกต้อง

ส่วนความสามารถในการคิดวิจารณ์ด้านการประเมินข้อโต้แย้งของนักศึกษาพยาบาลพบว่ามีความคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าด้านอื่น ๆ ($\bar{x} = 13.82$) ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า การประเมินข้อโต้แย้งเป็นการตัดสินใจถูกต้องของการอ้างเหตุผล ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับสถานการณ์ที่กำหนดให้ จะเห็นได้ชัดเจนว่าการพิจารณาดังกล่าวเป็นการพิจารณาในมุมแคบเฉพาะเรื่องที่กำหนดให้เป็นเรื่องสั้น ๆ ซึ่งมีเหตุผลให้พิจารณาเพียงเหตุผลเดียว ไม่ซับซ้อน เมื่อเปรียบเทียบกับการอนุมานแล้ว ข้อคำถามจะมีความซับซ้อนต่างกัน ในการอนุมานนั้นนักศึกษาจะต้องตั้งสมมติฐาน รวบรวมความคิด และสรุปอ้างอิงจากหลักฐานในมุมมองกว้าง คะแนนความสามารถในการคิดวิจารณ์ด้านการอนุมานจึงมีค่าต่ำกว่าด้านการประเมินข้อโต้แย้งอยู่มาก

โดยเหตุที่ คะแนนเฉลี่ยของความสามารถในการคิดวิจารณ์ด้านการอนุมานมีค่าต่ำที่สุด รวมทั้งด้านการยอมรับข้อตกลงเบื้องต้นและด้านการตีความที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นไปอันดับต่อมา จึงทำให้คะแนนเฉลี่ยของความสามารถในการคิดวิจารณ์โดยรวมต่ำไปด้วยนี้ น่าจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นทั้งอาจารย์และผู้บริหารตระหนักว่า นักศึกษาจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาความ

สามารถในด้านดังกล่าว การปรับเปลี่ยนรูปแบบของการสอนให้นักศึกษาได้ใช้ทักษะทั้ง 3 ด้าน ก็เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถทำได้ White et al. (1990) ได้เสนอกลวิธีการสอนที่ช่วยพัฒนา การคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาลไว้ 4 กลวิธี มี 2 กลวิธีที่ช่วยพัฒนาความสามารถในการ คิดวิจารณ์ 3 ด้าน ดังนี้คือ

กลวิธีที่ 1 การใช้กระบวนการพยาบาลในการวิเคราะห์ปัญหาผู้ป่วย เป็นการเน้นให้ นักศึกษาได้มีการพิจารณาและเลือกข้อมูลที่สอดคล้องกับปัญหาของผู้ป่วย แล้วนำไปวิเคราะห์เพื่อค้น หาข้อวินิจฉัยการพยาบาล เพื่อนำไปสู่การคิดแก้ปัญหาและสามารถตัดสินใจให้การพยาบาลที่ถูกต้อง ซึ่งนักศึกษาจะได้พัฒนาความสามารถด้านการอนุมานและการตีความ

กลวิธีที่ 2 การใช้เทคนิคการโต้แย้งและถกเถียง เป็นการฝึกให้นักศึกษาได้มีโอกาสคิด และแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลได้อย่างอิสระ ซึ่งนักศึกษาจะได้พัฒนาความสามารถด้านการ ขอมรับข้อตกลงเบื้องต้น จากการตั้งสมมติฐานในประเด็นที่ยังเป็นข้อถกเถียงกัน

เมื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาลรายด้านและ โดสรวมจำแนกตามชั้นปี และภูมิภาคแล้ว สามารถอภิปรายในประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1. จากผลการวิจัยพบว่านักศึกษาพยาบาลที่มีชั้นปีต่างกัน มีความสามารถในการคิด วิจารณ์ด้านการขอมรับข้อตกลงเบื้องต้น และโดสรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 โดยนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 มีความสามารถในการคิดวิจารณ์ทั้งด้านการขอมรับ ข้อตกลงเบื้องต้นและโดสรวมต่ำกว่านักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ทั้งนี้อธิบายได้ ว่า การจัดการศึกษาในวิชาชีพการพยาบาลนั้นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 วิชาที่เรียนส่วนใหญ่จะเป็น วิชาพื้นฐานทั่วไป ส่วนวิชาชีพทางการพยาบาลมีน้อยและเริ่มที่จะเรียนการใช้กระบวนการพยาบาล โดยเริ่มรู้จักแยกแยะปัญหาสุขภาพเบื้องต้น ซึ่งมีความซับซ้อนและเป็นปัญหาการดูแลสุขภาพพื้นฐาน ของบุคคล ขณะที่นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 ได้ผ่านการใช้กระบวนการพยาบาล และเรียนรู้การใช้ กระบวนการพยาบาลในการวินิจฉัยปัญหาที่ยากและซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ ในชั้นปีที่ 2, 3 และ 4 ซึ่งต้องนำข้อความรู้ทางทฤษฎีการพยาบาล และข้อความรู้อื่น ๆ เข้ามาผสมผสานเพื่อให้การ พยาบาลได้อย่างครอบคลุม เมื่อพิจารณากระบวนการพยาบาลจะพบว่า กระบวนการพยาบาลมี ลักษณะเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (สมจิต หนูเจริญกุล, 2529) ที่มีขั้นตอนการประเมิน สภาพปัญหาของบุคคล นักศึกษาต้องใช้ความสามารถในการอนุมาน การตีความ และการนิรนัย ในการที่จะรวบรวมข้อมูลของผู้ป่วยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อวินิจฉัยทางการพยาบาลที่ครอบคลุม ขั้นตอน การกำหนดแผนการพยาบาล นักศึกษาต้องใช้ความสามารถในการขอมรับข้อตกลงเบื้องต้น เพื่อตั้ง สมมติฐานว่าควรกำหนดกิจกรรมการพยาบาลอย่างไร จึงจะตอบสนองความต้องการการพยาบาล ของผู้ป่วยได้เหมาะสม ขั้นตอนปฏิบัติการพยาบาล นักศึกษาได้ใช้ความสามารถในการนิรนัยในการ

ตรวจสอบความสัมพันธ์ของกิจกรรมการพยาบาลกับผลลัพธ์ที่ได้ และขั้นสุดท้าย คือ การประเมินผล นักศึกษาจะต้องใช้ความสามารถในการประเมินข้อโต้แย้งมาช่วยในการพิจารณาผลลัพธ์ที่เป็นปัญหาทางการพยาบาลที่เหลือค้างอยู่ และใช้ความสามารถในการยอมรับข้อตกลงเบื้องต้นมาตั้งสมมติฐานเพื่อกำหนดกิจกรรมการพยาบาลต่อไป

จากเหตุผลที่นักศึกษาพยาบาลได้มีการฝึกการคิดวิจารณ์ผ่านการใช้กระบวนการการพยาบาลในการวินิจฉัยปัญหาที่ซับซ้อนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามชั้นปีที่สูงขึ้น จึงทำให้นักศึกษาพยาบาลได้พัฒนาความสามารถในการคิดวิจารณ์เพิ่มขึ้นทีละน้อย จนพบว่าความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 และ 4 โดยเฉพาะด้านการยอมรับข้อตกลงเบื้องต้นและโดยรวมแตกต่างกันอย่างชัดเจน สอดคล้องกับที่นักการศึกษาพยาบาล พบว่า ความสามารถในการคิดวิจารณ์จะมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นตามลำดับชั้นปี (Berger, 1984; Kokinda, 1989; Miller, 1992) และการศึกษาของ Valiga (1983 cited by Maynard, 1996) ที่พบว่า ความสามารถในการคิดของนักศึกษาพยาบาลเพิ่มขึ้นตามชั้นปี แต่เพิ่มขึ้นน้อยมาก

2. จากผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาพยาบาลที่มีภูมิลำเนาต่างกันมีความสามารถในการคิดวิจารณ์ด้านการนิรนัย การประเมินข้อโต้แย้ง และโดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักศึกษาพยาบาลที่มีภูมิลำเนาอยู่กรุงเทพมหานครมีความสามารถในการคิดวิจารณ์ด้านนิรนัย การประเมินข้อโต้แย้ง และโดยรวม สูงกว่านักศึกษาที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด อธิบายได้ว่าในสภาพสังคมเมืองในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี และมีวิทยาการใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาก ทำให้คนในสังคมเมืองมีความตื่นตัว และต้องการที่จะพัฒนาตนเองให้ทันกับสภาพสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป และจากความเจริญของสังคมเมืองนี้ ทำให้มีคนเข้ามาอยู่อาศัยในสังคมเมืองมากขึ้น เมื่อคนในสังคมมีมาก สังคมจึงมีความซับซ้อน เกิดการแก่งแย่งแข่งขันกันมากขึ้น สภาพแวดล้อมของสังคมเมืองดังกล่าวจึงเป็นตัวกระตุ้นให้คนในสังคมเมืองต้องคิดอยู่เสมอ Dewey (1908 cited by Hudgins, 1977) กล่าวว่า การคิดเกี่ยวข้องกับความงุนงงสับสนแท้หรือความรู้ลึกลงจากภายในสมอง แล้วพยายามเสาะแสวงหาวิธีการที่จะขจัดความงุนงงนั้น ๆ ดังนั้นคนในสังคมเมืองจึงเกิดการพัฒนาการคิด ตรงข้ามกับสังคมชนบทซึ่งมีลักษณะเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน คนในสังคมจึงพาลอาศัยกัน อยู่กันแบบที่แบบน้อง สภาพแวดล้อมที่กระตุ้นการคิดจึงมีน้อยกว่า

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโอกาสแสดงความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจภายในครอบครัว สภาพการเรียนการสอนที่เน้นสถานการณ์จริง กับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล สามารถอภิปรายในประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. จากผลการวิจัย พบว่า การมีโอกาสดังกล่าวแสดงให้เห็นและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจภายในครอบครัวเรื่องการเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำกับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ที่เป็นเช่นนี้ อธิบายได้ว่า ครอบครัวที่เปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ภายในครอบครัว ช่อมหาความว่าครอบครัวนั้นมีลักษณะของการเป็นประชาธิปไตย ซึ่งเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะมีความรู้สึกเป็นอิสระในการคิด รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และได้รับการยอมรับ รวมทั้งมีเสรีภาพในการแสดงออก ซึ่งทำให้เด็กมีความมั่นใจ สามารถคิดได้คล่องแคล่ว กล้าแสดงออกและมีความกระตือรือร้น (นพดล มีไชยโต, 2537) โดยเฉพาะครอบครัวที่เปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ เกี่ยวกับการเรียน เพราะโดยธรรมชาติของช่วงอายุวัยรุ่นจะมีความต้องการมีอนาคต ต้องการมีความสำเร็จ วัยรุ่นจะเริ่มสนใจอาชีพต่าง ๆ อาจรับผิดชอบ อาจพึ่งตนเอง มีจุดมุ่งหมายในอนาคต (วิทยา นาควิษระ, 2531) การที่ต้องวิเคราะห์พิจารณาอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองและวางแผนการอนาคตของตนเอง ทำให้นักศึกษาต้องใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลรอบคอบ ไตร่ตรอง เพื่อการตัดสินใจที่ดีที่สุด หากเกิดความผิดพลาด นักศึกษาจะเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจของตนเอง นักศึกษาที่ครอบครัวเปิดโอกาสแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจเรื่องการเรียน จึงมีโอกาสดำเนินการคิด

อีกประเด็นหนึ่งที่อาจนำมาอภิปรายได้คือ การที่สมาชิกในครอบครัวนำเรื่องการเรียน มาพูดคุยกัน อาจมีการนำประเด็นความรู้ทางวิชาการมาปรึกษาหรือถกเถียงกัน ซึ่งประเด็นความรู้ นั้นเป็นประเด็นที่สามารถอภิปรายหลายแง่มุม ดังนั้นนักศึกษาที่อยู่ในครอบครัวดังกล่าวจึงมีโอกาสดำเนินการคิด ดังที่ จรรยา สุวรรณทัต (2531) กล่าวว่า ในครอบครัวที่มีบรรยากาศแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ สมาชิกในครอบครัวยอมรับนับถือความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เด็กได้รับการส่งเสริมให้แสดงความคิดเห็นและความสามารถได้อย่างเต็มที่ ภายใตกรอบหรือกฎเกณฑ์ที่ตกลงร่วมกันไว้ การอยู่ในสภาพแวดล้อมของครอบครัวเช่นนั้นเด็กย่อมมีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาการคิดอ่านของตนเองได้ดีกว่าเด็กในครอบครัวที่มีการอบรมอย่างปล่อยปละละเลย

2. จากผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการสอนไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล ทั้งนี้เนื่องจากการสอนให้ผู้เรียนเกิดความสามารถในการคิดนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก และไม่อาจเห็นผลได้ทันที เพราะการคิดเป็นสิ่งที่เป็นามธรรมมีความซับซ้อนและคลุมเคลือ หากแก่การวัดและประเมินผลให้เห็นชัดเจน อีกทั้งไม่ได้เป็นเนื้อหาที่ครูสามารถเห็นและนำไปสอนได้ง่าย จึงยากแก่การสอนให้กระจ่างและได้ผล (กสิณา แชนมณี, 2534)

อีกประเด็นหนึ่งที่อาจนำมาอภิปรายได้คือ การวิจัยนี้วัดกิจกรรมการสอนจากการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล โดยแบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ และประเมินภาพรวมของทุกสถาบัน ทำให้ได้ความหลากหลายจากแต่ละสถาบัน จะเห็นได้จากการวิจัยของ ศศิธร จิตตพุกธิ (2539) ที่พบว่ากลวิธีการสอนไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งวัดกลวิธีการสอนจากการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาลและวัดโดยภาพรวมจากหลายสถาบันการศึกษานพยาบาลในภาคเอกชน ขณะที่งานวิจัยของ อรพรรณ ลือบุญธวัชชัย (2538 ข) ได้ทดลองใช้รูปแบบการสอนที่พัฒนาการคิดวิจารณ์ในการสอนภาคปฏิบัติ พบว่านักศึกษาพยาบาลกลุ่มทดลองมีความสามารถในการคิดวิจารณ์สูงกว่าก่อนทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมภายหลัง

เมื่อพิจารณาารายด้านของกิจกรรมการสอน พบว่า การประเมินผลการเรียนมีความสัมพันธ์ทางลบในระดับต่ำกับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งมีข้อน่าสังเกต จากข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของนักศึกษาว่า อาจารย์ใช้ข้อสอบแบบให้อธิบายเหตุผลของการตัดสินใจ ให้อภิปรายหรือเสนอแนะเชิงเหตุผล ให้ตรวจสอบความหนักแน่นของข้อมูลและให้คาดคะเนหรือทำนายตามหลักการในระดับมาก และตอบว่า อาจารย์ใช้ข้อสอบแบบปรนัยถามความรู้ตามที่สอนในชั้นเรียนในระดับมากเช่นกัน ซึ่งการออกข้อสอบชนิดเลือกตอบ (Multiple choice questions) นั้นหากที่จะออกข้อสอบชนิดแก้ปัญหาได้ (ทองจันทร์ หงส์คารมภ์, 2534) จากผลการวิจัยนี้จึงเป็นประเด็นที่น่าศึกษาต่อไป

2. จากผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล ที่เป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุมาจากการที่นักศึกษารายงานว่ามีพฤติกรรมการเรียนที่คิดว่าด้วยตนเองมากนัก แต่ประเด็นที่ค้นคว้านั้นเป็นเรื่องที่ไม่ต้องใช้ความสามารถทางการคิด เป็นเพียงเรื่องของความรู้แบบตรงไปตรงมา หรือการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเพื่อการทำรายงานที่อาจารย์มอบหมายให้ ซึ่งหากการมอบหมายงานนั้นเป็นงานที่มีประโยชน์เพียงการทบทวนสิ่งที่เรียนในห้องเรียน หรือเป็นการลอกเลียนจากตำรา นักศึกษาก็จะไม่เกิดการพัฒนาทักษะทางการคิดแต่อย่างใด Meyer (1986) กล่าวว่า การมอบหมายงานที่เสริมสร้างการคิดวิจารณ์ควรให้โอกาสนักศึกษาได้เกิดความฉงนสนเท่ห์ในประเด็นปัญหา ได้จำแนกสิ่งต่าง ๆ และตัดสินใจโดยอิสระ อีกประเด็นหนึ่งซึ่งอภิปรายได้คือ กิจกรรมการเรียนที่นักศึกษาได้ปฏิบัติเช่นนั้น อาจเป็นวิธีการที่ไม่ช่วยให้เกิดการพัฒนาการคิด และถ้านักศึกษาไม่เคยได้รับการประเมินผลจากอาจารย์เลย นักศึกษาจึงยังใช้วิธีการเดิม ๆ สิ่งนี้อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้

ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล

3. จากผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมนักศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า กิจกรรมนักศึกษาส่วนใหญ่กระทำในลักษณะชมรม ประกอบด้วยผู้เข้าร่วมชมรมจำนวนมาก จากการศึกษาของ สิริวิรัตน์ จันทรังแสงรัตน์ (2538) พบว่านักศึกษาที่มีหน้าที่เป็นประธานและกรรมการของชมรมมีจำนวนน้อย นักศึกษาส่วนใหญ่จะอยู่ในฐานะสมาชิกของชมรมเท่านั้น ซึ่งจะได้ทำกิจกรรมในส่วนย่อย ๆ และเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้แล้ว มีนักศึกษาน้อยที่เป็นกรรมการหรือประธานที่จะได้ลงมือวางแผนหรือปฏิบัติงานในส่วนที่มีความซับซ้อน ซึ่งจะช่วยให้มีการพัฒนาความสามารถในการคิด จึงอาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการสอนกับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล

จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการเรียนการสอนที่เน้นสถานการณ์จริง ด้านกิจกรรมการสอน กิจกรรมการเรียน และกิจกรรมนักศึกษา ซึ่งให้อาจารย์และผู้บริหารสถานศึกษาตระหนักว่า ควรต้องมีการค้นหารูปแบบการสอนหรือกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล โดยเฉพาะ ด้านการอนุมาน การยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น และการตีความ ซึ่งจะกระทำได้ใน 3 กิจกรรมของสภาพการเรียนการสอน ดังนี้

1. กิจกรรมการสอน ควรมีการปรับเปลี่ยนกลวิธีการสอนโดยใช้กระบวนการพยาบาลในวิชาทางการพยาบาลทุกวิชา เน้นการนำสถานการณ์ปัญหาของผู้ป่วยมาให้ให้นักศึกษามีคิดวิเคราะห์
2. กิจกรรมการเรียน ต้องสืบเนื่องมาจากกลวิธีการสอนของอาจารย์ ทำให้นักศึกษาต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยมีจุดหมายที่การตอบคำถามที่อาจารย์มอบหมายให้ในแง่การคิดวิเคราะห์
3. กิจกรรมนักศึกษา ต้องพยายามให้นักศึกษาแต่ละคนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการวางแผนและดำเนินการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไปสำหรับอาจารย์และผู้บริหาร

1. ในการจัดการเรียนการสอนทุกวิชา ควรเน้นการพัฒนาการคิดวิจารณ์ของนักศึกษา อาจารย์ควรเน้นการเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาที่สอนกับประสบการณ์ในหอผู้ป่วยหรือชุมชน การ

ใช้คำถามที่มุ่งให้นักศึกษาขยายคำตอบให้ชัดเจน และใช้คำถามป้อนเมื่อนักศึกษาคอบไม่ได้ นอกจากนั้น อาจารย์ต้องพยายามปลุกฝังให้นักศึกษาพยาบาลตอบคำถามของอาจารย์ในเชิงเหตุผลมากขึ้น

2. ในการประเมินหลักสูตรของสถาบัน ควรกำหนดการคิดวิจารณ์อย่างเป็นเป้าหมายของหลักสูตร โดยมีการประเมินความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล ร่วมกับการประเมินข้อความรู้ทางการพยาบาล เพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพของบัณฑิตพยาบาลให้ทั้งมีความรู้และความสามารถในการคิดวิจารณ์

3. นักศึกษาพยาบาลควรปรับปรุงพฤติกรรมการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองในเรื่องการอ่านหนังสือ ควรตั้งข้อสงสัยหรือเขียนคำถามไว้ รวมทั้งการตรวจสอบข้อสงสัยจากหนังสือหลาย ๆ เล่ม

4. นักศึกษาพยาบาลควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานของคณะกรรมการนักศึกษา อภิปรายผลร่วมกัน รวมทั้งนำปัญหาของการปฏิบัติงานมาศึกษาและร่วมกันหาแนวทางปรับปรุงให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นที่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล เช่น บุคลิกภาพ เช่าวิปัญญา การอบรมเลี้ยงดู เป็นต้น

2. ศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติกิจกรรมการสอนของอาจารย์พยาบาล พฤติกรรมการเรียน และพฤติกรรมเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษา โดยวิเคราะห์จากการปฏิบัติจริง และศึกษาเฉพาะกรณีของสถาบันการศึกษานพยาบาล

3. ค้นคว้าวิธีการ กิจกรรม หรือรูปแบบการสอนที่จะพัฒนาความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล โดยเฉพาะด้านการอนุมาน การยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น และการตีความ

4. ควรมีการศึกษาความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาลอย่างต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาของการเป็นนักศึกษาว่า มีการพัฒนาขึ้นในแต่ละชั้นปีหรือไม่